

'Over smaak valt te twisten' is de titel van de achtste tweejaarlijkse conferentie over literatuur- en kunstonderwijs. Op 25 september 1998 zal de vakgroep Algemene Kunstwetenschappen van de Katholieke Universiteit Nijmegen in samenwerking met de Stichting Promotie Literaire Vorming bijzondere aandacht besteden aan de Tweede Fase in het middelbaar onderwijs. De dag vindt plaats in vergadercentrum Jonkerbosch te Nijmegen.

De invoering van de Tweede Fase heeft voor de school als belangrijkste gevolg dat leerlingen steeds meer een eigen smaak moeten gaan ontwikkelen en hierover ook van gedachten zullen wisselen met hun docenten en met hun klasgenoten.

Tijdens de conferentie zullen lezingen worden gehouden door onder andere dr. W.A.M. de Moor en prof. dr. J. Leerssen. Bovendien zijn er workshops over de werkvormen, de toetsing en de rol van de nieuwe media binnen de Tweede Fase in relatie tot smaakontwikkeling. Ter afsluiting zal er een debat plaatsvinden tussen dr. H. Bekkering en drs. R. Kraaijveld waarin de jeugdliteratuur en smaakontwikkeling centraal staan. Er is ook een boekenmarkt met de nieuwste uitgaven op het gebied van de Tweede Fase.

Deelname kost f 150, voor SPL-donateurs f 125 en voor studenten f 75.

Meer informatie: M. van Woerkom, tel. 024: 361 55 43 (ma-do tussen 14.00 en 17.00 uur).

Computersoftware

De tweede versie van het bronnenboek *Computergebruik Remediale Hulp* is verschenen. Er worden zesenzestig educatieve computerpakketten voor de leerstofgebieden rekenen/wiskunde en Nederlands/taal beschreven, als ook een aantal pakketten voor de moderne vreemde talen. De doelgroepen van de pakketten zijn leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet (speciaal) onderwijs.

De beschrijvingen in dit boek worden voorafgegaan door algemene informatie over onder andere de vraag wanneer software te gebruiken bij de hulp aan leerlingen met leerproblemen.

Vervolgens wordt een beschrijvingsmodel geïntroduceerd. Naast twee algemene categorieën, de zakelijke en onderwijskundige gegevens, worden drie specifieke remediërende beschrijvingscategorieën gehanteerd. Deze zijn respectievelijk de afstemmingsmogelijkheden van de leertaak op de leerling, de afstemmingsmogelijkheden van de leertaak op de reguliere les en de wijze van registratie en evaluatie.

Het bronnenboek is uitdrukkelijk niet bedoeld als keurmerk. De schrijvers hebben wel enige selectie toegepast, maar uiteindelijk wordt de lezer in staat gesteld te beoordelen of een pakket in de eigen situatie te gebruiken is.

P.J. Dekkers & C. Jansen, *Computergebruik Remediale Hulp, Beschrijvingen van softwarepakketten voor de aanpak van leerproblemen*. Amersfoort, CPS, 1997. 275 blz. Bestelnummer 30371, f 29,90.

Vergelijkenderwijs

Welaan, hier is een uitdaging voor degene die niet zo maar een boek leest, maar ook het waarom wil kunnen verantwoorden. Frank Helleman, docent mediavakken aan de

Katholieke Hogeschool Mechelen, licht u in over de invloed van de moderne media op moderne literatuur.

Het essay is bedoeld als een aanzet en pleidooi voor een moderne, mediavergelijkende literatuurgeschiedenis. Een van de punten die hij naar voren brengt, is dat woord en beeld veel meer met elkaar te maken hebben dan algemeen wordt aangenomen. Beide vinden hun oorsprong in een andere manier van waarneming sinds het begin van de moderne samenleving. Deze kan getypeerd worden als een zaak van directheid (instant), van discontinuïteit en abrupte schokbelevingen. Literatuur en (beeld)media vertolken ieder op hun manier de komst van een nieuwe, moderne tijd.

Het essay betreft een bewerkte en geactualiseerde versie van de doctoraalscriptie van Hellemans, waarin hij twee eeuwen literatuur- en mediavernieuwingen reconstrueert.

Frank Hellemans, *Mediatisering en literatuur. Een moderne, mediavergelijkende literatuurgeschiedenis*. Leuven, Acco, 1996. 240 blz. ISBN 90-334-3525-X, f 55,50.

Interculturele jeugdliteratuur

Jeugdliteratuur in het voortgezet onderwijs heeft als voordeel boven literatuur voor volwassenen dat leerlingen op hun eigen niveau kunnen lezen over thema's die hen aanspreken. Interculturele jeugdboeken kunnen bovendien nog eens extra bijdragen aan een bredere kijk van leerlingen op de wereld en op andere mensen door die leerlingen beelden en mensen uit andere culturen, en 'anders zijn' in het algemeen, met respect te presenteren.

De samenstellers van *Vijftig wereldboeken* hebben uittreksels van vijftig interculturele jeugdboeken met lessuggesties bijeengebracht, bedoeld voor vbo/mavo en voor de eerste drie leerjaren van havo/vwo. In de lessuggesties wordt aandacht besteed aan de kerndoelen basisvorming en de exameneisen vbo/mavo voor fictie die betrekking hebben op jeugdliteratuur. De jeugdboeken zijn globaal onder te brengen in drie niveaus van moeilijkheidsgraad en in de 'Inleiding' geven de auteurs nog eens aan welke jeugdboeken voor welk

schooltype te gebruiken zijn. Een 'Register van landen en thema's' vergemakkelijkt het zoeken naar bepaalde boeken of lessuggesties.

Ieder 'uittreksel' bestaat uit een samenvatting van het verhaal, een bespreking van het boek (een korte analyse van personages, thema, opbouw e.d., plus een bespreking van de interculturele waarde van het boek) en lessuggesties. Deze lessuggesties zijn er op gericht de interculturele waarde van het boek tot uitdrukking te laten komen.

De interculturele jeugdboeken die de samenstellers aan de orde stellen zijn grofweg onder te verdelen in de volgende typen. Boeken die spelen in andere landen, boeken die spelen in het hier en nu, d.w.z. in de Nederlandse multiculturele samenleving, en historische boeken die spelen in andere culturen of waarbinnen verschillende culturen met elkaar in aanraking komen. Het is overigens opvallend, zoals de auteurs terecht opmerken, hoe zeldzaam nog boeken zijn waarin de multiculturele samenleving als vanzelfsprekend, en niet geproblematiseerd, voorkomt.

Vijftig wereldboeken is te gebruiken naast iedere methode Nederlands gedurende verschillende leerjaren.

M. Sanders, C. Mathijssen & H. Humme, *Vijftig wereldboeken. Uittreksels en lessuggesties voor interculturele jeugdliteratuur*. Zutphen, Thieme, 1998. 212 blz. ISBN 90-03-22727-6, f 37,90.

Grammatica van het Nederlands

Vaak worden traditionele grammatica en moderne taalkunde voorgesteld als onverenigbare grootheden. Ten onrechte, vinden de auteurs van *Grammatica van het Nederlands*, de ingrijpende bewerking van het boek *Zinsanalyse* uit 1987. Wat hun juist voor ogen staat is de lezer vertrouwd maken met de manieren waarop taalkundigen taaluitingen analyseren en met de vaktaal die ze daarbij gebruiken. Die vaktaal nu is de vrucht van een eeuwenoude traditie en de moderne taalkunde zou moeilijk te plaatsen zijn zonder inzicht in de terminologie en de wijze van analyseren van de traditionele grammatica.

Tegen deze achtergrond is al meteen de belangrijkste doelstelling van het boek gege-

ven: de lezer leren kritisch gebruik te maken van de inzichten uit de traditionele grammatica, waarbij zij/hij bij de voortgang door het boek de ontwikkeling van traditionele tot moderne taalkunde kan meebeleven. Waar nodig en zinvol worden inzichten uit de traditionele en moderne taalkunde dan ook naast elkaar gepresenteerd. Daarnaast wil het boek meer zijn dan alleen een 'ontleedmethode': het boek dient de lezer ook in aanraking te brengen met de rijkdom in vorm en betekenis van het Nederlands ten behoeve van het analyseren van teksten op communicatief en literair niveau.

De opbouw van het boek wordt door de auteurs 'synthetisch' genoemd, dat wil zeggen dat begonnen wordt met de behandeling van de woordsoorten, dan woordgroepen en dan pas de zinsdelen, onder andere om zo duidelijker te maken dat het bij deze drie onderdelen - ondanks de samenhang - om wezenlijk verschillende aspecten gaat.

Grammatica van het Nederlands bestaat uit zes hoofdstukken, respectievelijk 'Woorden in soorten', 'Woordgroepen', 'Zinnen', 'Onderschikking', 'Nevenschikking' en ten slotte 'Zuinig met woorden' over zaken als samen-trekking, beknopte bijzinnen, ellipsen en presuppositie.

Het boek heeft wel een zakenregister, maar merkwaardig genoeg geen literatuurlijst. Voor wie het boek gebruikt in een opleidingssituatie zijn opgaven plus antwoorden te vinden via het Internet.

P. van Bart, J. Kerstens & A. Sturm, *Grammatica van het Nederlands. Een inleiding*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1998. 262 blz. ISBN 90-5356-281-8, f 55.

Overtuigende teksten

Overtuigende ofwel persuasieve teksten worden dagelijks in alle soorten en maten over ons uitgestort: direct mail, fondswervingsbrieven, advertenties, folders en brochures, etcetera. Over de vraag of en in hoeverre dergelijke teksten ook bereiken wat ze willen bereiken, is al veel gezegd en vanuit veel verschillende invalshoeken, van sociale psychologie tot taalbeheersing en economie. Maar, zo stelt Hans Hoeken in *Het ontwerp*

van overtuigende teksten, tot nu toe is er weinig aandacht geweest voor de rol van taal- en tekstenmerken in het overtuigingsproces.

Hoeken stelt in zijn boek de vraag centraal hoe tekstenmerken de overtuigingskracht beïnvloeden. Hij gaat daarbij uit van het uitgangspunt dat een goede overtuigende tekst is toegesneden op de eigenschappen van de lezers en dat veronderstelt weer kennis over twee onderwerpen: over de wijze waarop lezers een tekst verwerken, en over de invloed die tekstenmerken in verschillende omstandigheden op dat verwerkingsproces hebben. Van daaruit kan dan een verantwoorde inschatting gemaakt worden van het effect dat inhoud, structuur, stijl en illustraties hebben op het verwerkingsproces van een persuasieve tekst.

De zeven hoofdstukken van het boek vallen uiteen in twee delen. In het eerste deel staan de psychologische processen bij overtuiging centraal. In het tweede deel gaat het om de vraag hoe keuzes in het tekstontwerp het overtuigingsproces kunnen beïnvloeden, keuzes met betrekking tot inhoud, structuur, stijl en illustraties.

Hoekens boek bepaalt zich nadrukkelijk tot geschreven teksten. Verder wil het zich richten op drie doelgroepen: ontwerpers, onderzoekers en lezers van persuasieve teksten. De opdrachten aan het eind van elk hoofdstuk suggereren echter ook dat het boek tevens als studieboek bedoeld is.

Het ontwerp van overtuigende teksten is ook relevant voor leraren Nederlands vanwege de achtergrondinformatie die het boek verschaft over tekstsoorten waarmee leerlingen veel geconfronteerd worden en vanwege de informatie over het gebruik van argumentatie in dit soort teksten.

H. Hoeken, *Het ontwerp van overtuigende teksten. Wat onderzoek leert over de opzet van effectieve reclame en voorlichting*. Bussum, Coutinho, 1998. 254 blz. ISBN 90-6283-088-9, f 35.

Literatuuronderwijs bij benadering

Het literatuuronderwijs (Nederlands) staat volop in de belangstelling. Meestal zijn de berichten niet juichend. Men gaat ervan uit

dat de literatuurles en het lezen voor de lijst vooral boekenhaat kweekt bij leerlingen. Maar zijn dergelijke klachten wel terecht? Wat houdt het literatuuronderwijs eigenlijk in? En wat nemen leerlingen daarvan mee?

Literatuuronderwijs bij benadering is de neerslag van een promotie-onderzoek door Tanja Janssen naar de manier waarop literatuur onderwezen wordt in het voortgezet onderwijs. Met vragenlijsten, lesobservaties en leerverslagen is onderzocht wat leraren Nederlands willen bereiken bij leerlingen, hoe zij hun literatuurlessen vormgeven én wat hun leerlingen en oudleerlingen daarvan opsteken.

Het resultaat is een zeer leesbaar boek, dat niet alleen veel herkenning oproept, maar waarmee men de eigen onderwijspraktijk ook aan een kritische blik kan onderwerpen en daardoor veel leereffect heeft. Door die combinatie is het een bruikbaar boek zowel voor lerarenopleiders, literatuurwetenschappers en leerplanontwikkelaars, als voor docenten Nederlands.

T. Janssen, *Literatuuronderwijs bij benadering*. Amsterdam, Thesis Publishers, 1998. 317 blz. ISBN 90-5170-446-1, f 42,50.

Overzicht leesonderzoek

Stichting Lezen is het landelijk platform voor leesbevordering. Een van de voorwaarden om lezen te bevorderen is het doen van onderzoek. Stichting Lezen heeft het lopende en geplande leesonderzoek geïnventariseerd, zodat er een overzicht is van wat onderzocht wordt en wat nog niet. Het resultaat van deze inventarisatie is de *Caleidoscoop Leesonderzoek 1998*. De inventarisatie beoogt niet volledig te zijn, en is ook geen statisch resultaat. Stichting Lezen hoopt dat onderzoekers die zichzelf niet in deze lijst terugvinden, aanvullingen doorgeven zodat er steeds recente informatie bij komt.

Het doel van *Caleidoscoop* is in de eerste plaats uiteraard het bieden van een overzicht aan onderzoekers. Hierdoor ontstaat duidelijkheid over witte vlekken, over terreinen waar nog geen onderzoek gedaan wordt. Ook kan er 'kruisbestuiving' plaatsvinden: onderzoekers kunnen door dit overzicht gaan samenwerken en zo tot betere (volledigere,

veelzijdigere) resultaten komen. Daarnaast biedt de *Caleidoscoop* meer praktische hulp aan organisatoren van conferenties en congressen bij het vinden van deelnemers en sprekers.

In de klapper is een zoekwijzer opgenomen die ingedeeld is in categorieën als 'methode van datavergaring' (met de trefwoorden: literatuurstudie, observatie, tekstbegrijptest, etcetera), 'discipline' (trefwoorden: geschiedenis, literatuurwetenschap, pedagogiek, etcetera) en 'object van onderzoek' (rol van docenten, leesmotivatie, voorlezen, en andere). Met deze termen wordt naar de beschrijvingen verwezen, waarbij sommige onderzoeken in verschillende categorieën terugkomen. Verder wordt van ieder onderzoek een korte beschrijving gegeven van werkwijze, doel, onderzoekspopulatie en uitvoerder. In de klapper zijn daarnaast recente publicaties opgenomen over de genoemde onderzoeken. Het laatste hoofdstuk in de klapper bevat een lijst met adresgegevens van de onderzoekers.

J. Hakemulder, *Caleidoscoop Leesonderzoek 1998*. Amsterdam, Stichting Lezen, 1997. 38 blz, op aanvraag leverbaar (E. Scheenjes, tel. 020: 623 05 66, e-mail info@lezen.nl)

Interculturele communicatie

Inzicht in, begrip van en vaardigheid in interculturele communicatie is actueler dan ooit, niet in de laatste plaats in organisaties als scholen, instellingen in de gezondheidszorg of bedrijven. Tegelijkertijd wordt ook duidelijk hoe complex interculturele communicatie is en hoe weinig boeken er in het Nederlands zijn die breed georiënteerd en diepgaand ingaan op dit onderwerp. Kennis over interculturele communicatie wordt vaak - indirect - gehaald uit boeken die eigenlijk alleen een beschrijving geven van verschillen tussen culturen, waardoor interculturele communicatie nog te vaak teruggebracht wordt tot een kwestie van 'iets weten over andere culturen', met alle gevaren van stereotypering en misverstanden vandie.

Antropoloog en hoogleraar interculturele communicatie Shadid heeft in *Grondslagen van interculturele communicatie* een breed overzichtswerk geschreven dat dit onderwerp vanuit verschillende wetenschapsgebieden behandelt

zonder te vervallen in het beschrijven van extreme cases en smakelijke anekdotes. Verschillende theorieën passeren daarbij de revue, die alle op kritische wijze behandeld worden.

Shadid's boek is opgebouwd uit vier delen. In deel I wordt in vijf hoofdstukken ingegaan op de begrippen cultuur en communicatie, op cultuur in een immigratiesituatie en op wat verstaan kan worden onder interculturele communicatie en interculturele competentie. Deel II gaat vervolgens in drie hoofdstukken in op de relatie tussen communicatie en normen en waarden, de relatie taal en communicatie en op non-verbale communicatie. Attitudes en beeldvorming zijn het onderwerp van deel III, verder uitgewerkt in hoofdstukken over respectievelijk sociale categorisering en identiteit, beeldvorming, en media en beeldvorming. De twee hoofdstukken van deel IV ten slotte richten zich meer dan de voorgaande hoofdstukken op toepassingsgebieden van interculturele communicatie, namelijk de interculturele hulpverlening en intercultureel management.

Door heel het boek van Shadid klinkt een belangrijke boodschap door. Goede, adequate interculturele communicatie begint bij het benaderen van een ieder als zelfstandig persoon en niet louter als een vertegenwoordiger van de groep waartoe iemand behoort of gerekend wordt. Alleen vanuit zo'n basisgedachte is kennis over andere groepen of culturen zinvol te gebruiken voor het geslaagd doen verlopen van communicatieprocessen waarbij mensen met verschillende achtergronden betrokken zijn.

W.A. Shadid, *Grondslagen van interculturele communicatie. Studieveld en werkteerrein*. Houten/Diegem, Bohn Stafleu Van Loghum, 1998. 316 blz. ISBN 90-313-2476-0, f62,50

Aanwijzingen voor auteurs

Moer is een uitgave van de Vereniging voor het onderwijs in het Nederlands (vON) en zal in 1998 zes keer verschijnen. De redactie van *Moer* en de vON richten zich op de vernieuwing van het onderwijs in het Nederlands op alle niveaus, van basisonderwijs tot volwasseneneducatie, van moedertaal tot NT2 en Fries. De redactie wil graag bijdragen die interessant zijn voor leraren. De praktische bruikbaarheid is een belangrijk criterium voor plaatsing. Dat betekent niet dat elke bijdrage complete lessenreeksen of uitgewerkte lessuggesties moet bevatten. Het gaat ons meer om de ideeën erachter, om een nieuwe invalshoek, om verslagen van meer of minder geslaagde experimenten in het onderwijs. Voor plaatsing komen ook bijdragen in aanmerking waarin een visie op vernieuwing van of ontwikkeling in het onderwijs in het Nederlands wordt gepresenteerd.

Volg onderstaande kopij-aanwijzingen op en stuur uw bijdrage naar het redactieadres. Uw tekst wordt dan verspreid onder de redactieleden. Op de eerstvolgende redactievergadering wordt uw bijdrage besproken en een principe-uitspraak over plaatsing gedaan. Als uw bijdrage plaatsbaar is, wordt een redacteur aangewezen die voor de verdere afhandeling zorgdraagt. Van deze redacteur ontvangt u het commentaar op uw bijdrage, al dan niet vergezeld van wijzigingsvoorstellen. De redactie bespreekt de eventuele herschreven versie in een volgende vergadering en neemt een definitief besluit over plaatsing.

Als uw bijdrage wordt geaccepteerd, wordt deze – afhankelijk van de beschikbare ruimte – zo spoedig mogelijk geplaatst. Gezien deze procedure en de productietijd van *Moer* (vijf weken) zullen er minimaal drie maanden verstrijken tussen de eerste aanbieding van uw bijdrage en het moment waarop het nummer bij de abonnee in de bus valt. U